

6. HÓDÍTÓ BIRODALMAK (ASSZÍRIA ÉS AZ ÓPERZSA BIRODALOM)

A hódító Asszír Birodalom

Összegezzük, hogy milyen térségek és kultúrák kerültek az asszírok fennhatósága alá! Hogyan befolyásolhatta az asszírok földrajzi elhelyezkedése a hódításokat? Milyen módon osztották fel az Asszír Birodalmat a médek és az újbabiloniak? Melyik mai ország területén találhatóak a birodalmak központjai?

Az asszír hatalom fellépése

Az **Észak-Mezopotámiában**, a Tigris felső folyásánál (Assur és később Ninive környékén) élő asszír népcsoport évszázadokon keresztül kereskedő törzsnek számított. A terület itt már alkalmatlan volt az öntözéses földművelésre, ezért **állattenyésztéssel** foglalkoztak, és elsősorban a juhok gyapjút és a hegyekben bányásztott érceket (ón, ólom) szállították más területek irányába. Nemsokára azonban Kis-Ázsiában érlelődőhelye-

ket fedeztek fel, s ez az asszír kereskedelem hanyatlásához vezetett. A gazdasági kényszer, illetve egy új hadviselés (harci szekeres alakulatok) elsajátítása Asszíriát **katonáállammá** változtatta. Mindezt elősegítette, hogy az Óbabiloni Birodalom bukását követően nem volt erős hatalom Mezopotámiában. A Kr. e. 2. évezred második felében Asszíria fokozatosan fennhatósága alá vonta a térséget, a **rablóhadjáratokat** a leigázott népek erőszakos elköltöztetése, **áttelepítése** (idegen szóval: deportálása) kísérte.

Ötödik hadjáratomban Elam ország ellen vettem az utat. [...] Királya, Teumman fejét, aki vakmerően gonoszsgot tervelt, levágtam. Vitézeit számlálatlanul öltem meg. Harcosait életben kerítettem kézre, ám végül holttestükkel mint tüske- s bojtorjánbokrokkal töltöttem meg Susa város környékét. A vérüket az Ulai folyóba vezettem, a vizét megfestettem, mint a gyapjút. [...]

Visszatértem Úsú várost, amely a tenger partján terül el, meghódítottam, Úsú lakosságát, akik a tartományfőnökeiknek nem engedelmeskedtek, adójukat – országunk járulékát – nem fizették meg ismételtén, leöldököltem. A meg nem hódolt népek között ítéletet tettem. Isteneiket, lakosságukat Asszíria számára zsákmányul ejtettem. A meg nem hódolt Akkó város lakosságát lemészároltam, tetemüket oszlopokra függesztettem, a várost körülvettem [velük]. A maradékukat Asszíriába vittem, kötelékbe osztván [őket], hatalmas seregemhez csatoltam, amellyel Assur isten ajándékozott meg.

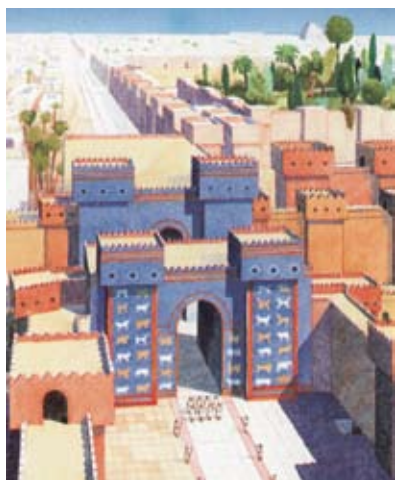
(Assurbanapli királyfelirata)

Mi jellemezte alapvetően a győztes asszírok módszereit? Milyen következményekkel járhatott a folyamatos büntetőhadjáratok megindítása? Mennyire lehetett hatékony hosszabb távon ez a módszer?

Asszíria fénykora

Az asszírok igazi fénykora a **Kr. e. 9–7. század** során bontakozott ki. Hódító hadjárataikat szokatlan kegyetlenséggel ötvözve nemcsak Mezopotámiát, hanem Szíriát, Föníciát, Palesztinát, sőt egy rövid időre Egyiptomot is leigázták. A mohó **katonai nagyhatalom** ekkor már tömegesen hajtotta végre a **deportálásokat**. A magukkal hurcolt népcsoportokat termelésre kötelezték, mivel az asszír társadalom (parasztk is) nagy része folyamatosan katonáskodott. Az asszír királyok **állandó hadsereget** tartottak fenn, műszaki alakulatokkal és megfelelő ostromeszközökkel rendelkeztek; képesek voltak **távolsági hadviselés** folytatására, ami utánpótlási (logisztikai) felkészültségük bizonyítéka. A mozgékony haderő szinte mindig küzdött valahol, hiszen az elnyomás miatt gyakran kirobbantak lázadások.

A legnagyobb uralkodó **Assurbanapli** (Kr. e. 7. század) volt, aki a „szokásos” terrortal uralta a „termékeny félhold” övezetét, miközben parancsára írások ezrei gyűjtötték össze az elmúlt évszázadok irodalmi emlékeit a király **ninivei könyvtárába**. Assurbanapli is már küszködött a folyamatos felkelésekkel, de halála után végképp megpecsételődött

Asszíria sorsa: az Újbabiloni Birodalom és a méd törzsek összefogtak ellene. **Ninive pusztulása** (Kr. e. 612) az asszír birodalom végét jelentette.

Milyen ószövetségi történet kapcsolódik a Babel-toronyhoz? Mikor készült Brueghel festménye, és hol tekinthető meg napjainkban? Milyen újszerű ábrázolásmóddal mutatta be a művész a bibliai eseményt? Nézzünk utána: minek számított a Szemirámisz-függőkert az ókorban?

Az Istár-kapu rekonstrukciós rajza

Pieter Brueghel: Babel tornya

Szemirámisz függőkertjének rekonstrukciós rajza

Vetélkedő birodalmak

Asszíria területét bukása után a győztes szövetségesek felosztották egymás között. A médek fennhatósága alá került Észak-Mezopotámia, az **Újbabiloni Birodalomé** lett Dél-Mezopotámia, Fönícia és Palesztina. A következő évtizedekben Nabu-kudurri-uszur királysága (Kr. e. 6. század) idején Babilon visszaszerezte régi tekintélyét. A király nagyszabású építkezésekbe kezdett, újraépült a város főtemploma, és melléje felépült a Bibliából ismert **Babel-torony**. Az uralkodó – felesége, Szemirámisz kedvéért – palotája tetején tetőkertet hozott létre, amely utóbb az ókori világ egyik csodája (Szemirámisz függőkertje) lett. Babilon folytatta az asszírok politikáját, hadjáratokkal törte meg a függetlenedni vágyó népek ellenállását.

Az Asszíriát legyőző másik hatalomról, a **médokról**, kevés ismeretünk van. Az indoeurópai népcsoport a perzsákkal együtt nomád állattenyésztőként telepedett le a mai Irán területén (Kr. e. 9. század), külön

királyságokat hozva létre. Az első időszakban a médek a perzsák fölé tudtak kerülni, ám rövidesen megtörtént a váltás, **Kürosz** vezetésével a **perzsák** legyőzték a médeket (Kr. e. 6. század közepe). Kürosz egységbe fogta a törzseket, majd a perzsa lovas íjász alakulatok fennhatóságuk alá vonták a „termékeny félhold” övezetét, így Babilon elfoglalása is megvalósult egy gyors hadjáratral (Kr. e. 539). A terjeszkedés Kürosz utóda, Kambüszész alatt folytatódott, aki elfoglalta Egyiptomot (Kr. e. 525).

A perzsák módszerei különböztek az eddigi hódítóktól: meghagyták a régi hagyományokat, törvényeket, és nem erőltették a perzsa szokások átvételét. A **perzsák vallása** szerint két főistenség, két ellentétes erő létezik (a Jó és a Gonosz). Mindkettő harcot folytat a világ uralmáért, s az emberek szabadon dönthetnek, hogy melyiket szolgálják (**vallási dualizmus**). A jó cselekedetek jutalma a halál után az örök boldogság lesz, a gonosz cselekedeteké pedig az örök szenvedés.

A Perzsa Birodalom I. Dareiosz korában

Csoportosítsuk a perzsa királyok hadjáratait! Milyen szakaszokban hódították meg a térséget? Milyen tényezők motiválhatták a hódításokat? Mi lehetett a perzsa Királyi Út feladata? Melyik mai ország területén találhatóak a birodalom központjai?

Dareiosz ezután húsz tartományra osztotta Perzsiát, ezeknek perzsa nyelven szatrapia a neve. Felosztván a tartományokat, helytartókat állított az élükre, és megszabta, hogy melyik nép mennyi adót köteles fizetni. Kürosz és Kambüszész idején az adózást nem szabályozták előírások, a király általában nem is adót, hanem önkéntes ajándékokat kapott. Mindent egybevetve tehát Dareiosz évi adóbevétele 13 640 talantont tett ki [közel félmillió kg ezüst]. [...] A király az adóból befolyó pénzt a következő módon őrizte meg. Minden pénzt felolvasztatott és cserépedényekbe öntetett. Ha az edény megtelt, a külső burkolatot összetörtette. Ha pedig pénzre volt szüksége, mindig annyit töretett le az aranyból, amennyi éppen kellett. [...] A királyi székvároshoz vezető útról [...] egész hosszában királyi őrállomások és csinos fogadók szegélyezik, és mindenhol biztonságos, lakott helyeken vezet keresztül. [...] A királyi székhelyig vezető utat három hónap alatt lehet megtenni. Végeredményben tehát a hellén tengertől Szuszáig [...] tizennégyezer sztadion [közel 2500 kilométer] az út hossza. (Hérodotosz)

Gyűjtjük össze Dareiosz államszervező tetteit! Mi volt a különbség az előző uralkodókhoz képest? Milyen előnyei lehettek a kiépített úthálózatnak?

I. Dareiosz kora

I. Dareiosz Az igazi fénykor **I. Dareiosz** (Kr. e. 521–486) uralkodása alatt valósult meg. Az Indus folyóig előtörve, az eddigi legnagyobb kiterjedésű birodalom uraként, jelentős **szervezőmunkába** fogott. A birodalmat 20 tartományra osztotta, élére hozzá hú embereket ültetett; igaz, a helyi vezető réteg kiváltságai sem nagyon csorbultak. A tartományokban a **közigazgatás** és a perzsa helyőrség irányítását különválasztották, az esetleges összeesküvést pedig a „király füleinek” nevezett hivatalnokok jelentették. A tartományokból meghatározott mértékű **adó** áramlott a fővárosba, s Dareiosz uralkodása alatt a térségben fellendült a **pénzgazdálkodás**. Ennek jeleként a király **aranypénzt** veretett (dareikosz), de a forgalomban inkább az ezüstpénz forgott.

I. Dareiosz egy **erős hadseregre** támaszkodott. A lovas íjász katonák adták a főerőt, mellettük pedig egy állandó 10 ezer fős haderő („halhatatlanok”) állt készenlétben. Háború esetén a tartományok erejét is mozgósíthatták, amely akár a 100 ezer főt is elérhette. Ez, a korszakban egyedülálló erő – beleszámítva a flottát is – zúdult rá az **ókori Hellaszra**

Xerxész I. Dareiosz, majd **fia, Xerxész** vezetésével (Kr. e. 490 és Kr. e. 480); és szenvedett utóbb **vereséget** a vezető görög városállamoktól.

Egészítsük ki a táblázatot a tankönyvi szöveg segítségével!

	Asszír Birodalom	Újbabiloni Birodalom	Perzsa Birodalom
időszak			
jelentősebb személyek			
fontosabb események			

Sokoldalú történelem: A hadviselés fejlődése

A „hadviselés hajnalán” még nem volt megfelelő anyagi-technikai háttér egy agresszív katonai hatalom kialakítására. A sumerok még gyalogosan harcoltak (alkalmi, sorozott parasztkatonákkal, kezdetleges harci szekereiket vadszamár húzta), ennek következtében nagyobb térség tartós hódoltatására képtelenek voltak. Az akkád Sarrukin néhány ezer fős állandó alakulata szintén csak rövid ideig uralta Mezopotámiát. A Folyóköz a lovat mint harci eszközt a Kr. e. 3. évezred végén ismerte meg, valószínűleg Hammurapi hadserege is igen kis számban alkalmazta. A korabeli lovak ugyanis egyelőre még alkalmatlanok voltak az emberi súly elbírására, több évszázadnak kellett elteltie ahhoz, hogy a lovat háziasítsák és idomítsák. Ezért jelentek meg a csatatereken a harci szekerek, melyek kétkerekű, két ló vontatta eszközök voltak. A hajtó mellett egy íjász is elhelyezkedett.

A „sztyeppi hadviselés” elterjedése (Kr. e. 2. évezred közepe) megváltoztatta a korabeli ütközeteket. A hatékonyabb, 200-300 harci szekérből álló haderő könnyedén legyőzte a vele szemben gyalogosan harcoló alakulatokat. Az új hadviselés a fegyverzetben is megmutatkozott: a korábbi réz- és bronzeszközöket a vasból készült fegyver váltotta fel. A közelharc eszközei (kard, lándzsa, pajzs) mellett elterjedt a közel 100 m-es lőtávolsággal rendelkező íj. Az újfajta harcmodor egy új katonai réteg kialakulásához is vezetett, hiszen a lovak tenyésztése nagy költségekkel járt, ezért csak az arisztokrácia engedhette meg magának. A csatatereken megjelenő harci méneket (Kr. e. 1. évezred közepe) elsősorban a kiváltságos réteg alkalmazta.

Korabeli harci szekér

Mennyiben változott meg a hadviselés a lovak háziasításával? Milyen fegyverzetet használtak a harci szekereken? Milyen nehézségekkel kellett szembenéznie egy támadó hadjáratot vezető hadseregnek?

Melyik két nagy hódító birodalom igazta le az ókori Keletet? Milyen tényezők álltak a hódítások mögött? Mely korábbi civilizációk, népek kerültek fennhatóságuk alá? Hogyan bántak a leigázott népekkel? Miért volt tartósabb a Perzsa Birodalom? Milyen birodalom-építő tettei voltak I. Dareiosznak?